

Retningslinjer for gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll (ND)

Forskriften § 1 Formål

Narkotikaprogram med domstolskontroll skal forebygge ny kriminalitet, fremme rehabilitering og bidra til å styrke og samordne praktiske hjelpe- og behandlingstilbud for domfelte som er avhengige av narkotika, og som omfattes av ordningen.

Forskriften § 2 Virkeområde

Forskriften gjelder gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll fastsatt som vilkår for betinget dom etter straffeloven § 37 første ledd bokstav f.

Narkotikaprogram med domstolskontroll (heretter ND) er lovregulert i straffeloven § 38. Lovbestemmelsen utfylles av forskrift om narkotikaprogram med domstolskontroll av 20.10.17 (heretter forskriften) og retningslinjer for gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll (heretter retningslinjene). Lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) med forskrifter og retningslinjer gjelder så langt de passer.

Det er friomsorgskontoret i det enkelte fylket som har ansvaret for gjennomføringen av ND-dommer, og som treffer avgjørelser etter forskrift og retningslinjer. Unntak gjelder for Oslo og gamle Akershus fylke, der Oslo ND-senter har ansvaret, og gamle Hordaland fylke der Bergen ND-senter har ansvaret.

ND-sentrene har også funksjon som kompetansesentre for utvikling av ND i hele landet. Hensikten med kompetansesentrene er å sikre et helhetlig fokus på domfelte som deltar i narkotikaprogrammet og likebehandling. Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) bestemmer hvilket ND-senter som skal samarbeide med hvilke friomsorgskontor.

Friomsorgskontorene kan søke veiledning hos ND-senteret under utarbeidelse av personundersøkelsene, blant annet med hensyn til vurdering av egnethet og forslag til vilkår. Det bør også være et samarbeid under straffegjennomføringen. Dette for å sikre likest mulig praksis.

Forskriften § 3 Hvem som kan idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll

Personer som er avhengige av narkotika kan dømmes til narkotikaprogram med domstolskontroll dersom han eller hun dømmes for

- a) overtredelser av straffeloven § 231 første ledd, § 232 eller legemiddeloven § 31 andre ledd,*
- b) lovbrudd begått under påvirkning av narkotika eller*
- c) lovbrudd begått for å finansiere eget narkotikamisbruk.*

Den som dømmes for overtredelse av minst ett av alternativene i straffeloven kapittel 25 eller 26 skal ikke idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll. Ved overtredelse av straffeloven kapittel 25 kan det likevel gjøres unntak når forholdet er av mindre alvorlig karakter.

Det er en forutsetning for deltakelse i ND at lovbruddene er narkotikarelaterte og fremstår som et resultat av rusavhengigheten. Personer med alkohol som hovedproblem faller utenfor målgruppen.

Det er retten som endelig bestemmer om ND kan idømmes i den enkelte sak. Kriminalomsorgen kan likevel gjøre en vurdering av om kriminaliteten siktelsen gjelder antas å være i målgruppen for ND.

§ 4 Forvaltningssamarbeid

For å bidra til et helhetlig behandlings- og rehabiliteringstilbud for den domfelte, skal kriminalomsorgen tilrettelegge og gjennomføre narkotikaprogram med domstolskontroll i samarbeid med andre offentlige instanser.

Kriminalomsorgen skal legge til rette for at samarbeidende instanser kan yte sine lovbestemte tjenester til domfelte.

ND skal bygge på et forpliktende tverrfaglig og tverretatlig samarbeid mellom kriminalomsorgen, spesialisthelsetjenesten, undervisningsetaten, kommuner og andre som kan bidra til et helhetlig behandlings- og rehabiliteringstilbud for den enkelte. Forskriften § 4 gir ikke domfelte noen nye rettigheter i forhold til behandling, rehabilitering mv. Bestemmelsen forplikter likevel kriminalomsorgen til et aktivt samarbeid med andre offentlige instanser, slik at domfelte kan gjøre seg nytte av de ytelsene vedkommende har krav på etter lovgivningen.

Kriminalomsorgen har ansvaret for straffegjennomføringen og kontroll med at vilkår overholdes.

KDI gir regler om ansatte fra andre etater i kriminalomsorgens etatssystemer.

§ 5 Personundersøkelse

Det skal alltid foreligge personundersøkelse i saker hvor det kan være aktuelt å idømme vilkår om narkotikaprogram. I en beslutning om personundersøkelse skal det fremgå hvis det ønskes vurdering av om siktede er egnet til å idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll. Kriminalomsorgen har ansvaret for å utarbeide personundersøkelsene og gjennomføre vurderingene.

Anses siktede som egnet for å idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll, skal det før saken fremmes for retten, utarbeides et forslag til innhold i og vilkår for gjennomføringen av iverksettingsfasen av programmet, jf. § 8 første ledd.

Generelt

Retten eller påtalemyndigheten beslutter personundersøkelse av siktede etter straffeprosessloven kapittel 13.

Personundersøkelser i ND-saker er omfattende. Det vil være behov for flere møter med siktede, der det både blir gitt grundig informasjon om ND og innhentet informasjon fra siktede. Innhenting av informasjon fra kilder har stor betydning, også for å avklare hva et mulig samarbeid i en straffegjennomføring kan bestå i og hvilke vilkår som kan være aktuelle å sette. Det bør beregnes ca. seks uker på gjennomføringen av personundersøkelsen.

Kriminalomsorgen skal som hovedregel fullføre personundersøkelser i ND-saker, selv om det kan synes som om siktede på grunn av kriminaliteten ikke er i målgruppen. Unntak kan gjøres, jf. avsnitt nedenfor om retur av oppdrag uten å utføre personundersøkelser.

Dersom kriminalomsorgen under gjennomføring av en ND-personundersøkelse vurderer at siktede heller er aktuell for andre straffereaksjoner, bør påtalemyndigheten kontaktes med forespørsel om gjennomføring av personundersøkelse på dette grunnlag.

Egnethetsvurderingen

For å være aktuell deltaker i ND må det under arbeidet med personundersøkelsen fremkomme en uttalt motivasjon for å bli rusfri og å gjøre endringer. Den siktede må være villig til å forplikte seg og være forberedt på å gjøre en stor egeninnsats under straffegjennomføringen.

Personundersøkelsen skal rette spesiell oppmerksomhet mot siktedes rusavhengighet og avhengighetens betydning for kriminalitetsutøvelsen. Siktedes rusavhengighet må kunne dokumenteres, blant annet ved hjelp av kilder. Rusavhengighet forstås i denne sammenheng ikke som en medisinsk diagnose. Også personer med skadelig bruk vil kunne være i målgruppen. Straffereaksjonen er ikke egnet der rusbruken fremstår som utprøving eller der siktede kun har en sporadisk bruk av illegale rusmidler.

Siktedes behandlingsbehov og eventuelle pasientrettigheter bør kartlegges. Det bør også vurderes å kartlegge andre rettigheter, eksempelvis innen opplæring. Det er en forutsetning for egnethet at siktede kan tilbys et rehabiliterende og kriminalitetsforebyggende innhold under gjennomføringen. Opplysninger fra kilder vedrørende samarbeidsevner har betydning, da gjennomføring av ND-dom fordrer tett samarbeid med flere aktører.

I egnethetsvurderingen må også sikkerhetsaspektet vurderes. Type kriminalitet og alvorlighet i siktelsen kan ha stor betydning for egnethetsvurderingen. Tidligere straffegjennomføring og type kriminalitet i tidligere domfellelser kan ha betydning. Straffe- og bøteregister må derfor gjennomgå i forbindelse med personundersøkelsen. I noen saker bør det vurderes å innhente tidligere dommer som kan belyse siktedes straffehistorikk ytterligere.

Det kan også ha betydning om siktede har dommer som ikke er sonet, og om det foreligger siktelse/tiltaler i andre saker. Det bør undersøkes med politidistriktet som har sendt anmodningen, om siktede er under straffeforfølgning for andre forhold ved andre politidistrikt.

For å oppfylle formålet med ND må siktede ha bosted i Norge, samt ha arbeids- og oppholdstillatelse. Ved et utvisningsvedtak vil siktedes rettigheter i hjelpeapparatet være sterkt begrenset. Utlendingsenheten i aktuelt politidistrikt bør kontaktes for å undersøke om objektive vilkår for utvisning er oppfylt.

Vilkår

Når kriminalomsorgen finner en person egnet til å gjennomføre ND, skal det alltid utarbeides et forslag til vilkår i fase 1 – iverksettelsesfasen. Dette utelates dersom siktede ikke finnes egnet. Vilkår skal være av rehabiliterende og kriminalitetsforebyggende karakter. Nåværende

og tidligere kriminalitet kan ha betydning for hvilke kriminalitetsforebyggende vilkår som foreslås. Vilkårene må være gjennomførbare og kontrollerbare. Vilkårene må bygge på nødvendige avtaler gjort i saken med for eksempel sosialtjenesten, behandlingsapparatet, fastlege, undervisningssektoren osv. De instanser som skal yte en tjeneste må derfor uttale seg. Det må være avklart i hvilken kommune siktede skal bo i under gjennomføringen av ND, slik at nødvendige tiltak kan planlegges. Vilkår om jevnlig ruskontroll er obligatorisk. Et generelt rusforbud bør bare foreslås i helt spesielle tilfeller. Aktiv deltakelse fra siktede er svært sentralt.

ND på tvers av fylkesgrenser

Dersom personundersøkelsen utarbeides ved en annen enhet i kriminalomsorgen enn den som skal gjennomføre eventuell ND-dom, skal mulig gjennomføringsenhet kontaktes for diskusjon og samarbeid om vurdering av egnethet og utarbeidelse av forslag til vilkår i god tid før personundersøkelsen ferdigstilles.

Retur av oppdrag uten å utføre personundersøkelse

Oppdraget kan returneres til oppdragsgiver uten gjennomført undersøkelse i følgende tilfeller:

- Dersom det ikke oppnås kontakt med siktede.
- Dersom det åpenbart er for kort tid til saken skal opp i retten til at personundersøkelse kan fullføres. I slike tilfeller må kriminalomsorgen ta kontakt med oppdragsgiver så snart som mulig.
- Dersom det synes åpenbart at siktede ikke kan finnes egnet grunnet siktelsen eller andre opplysninger i saken (for eksempel en judisiell observasjon). Oppdraget kan da returneres med en utfyllende begrunnelse. Påtalemyndigheten bør kontaktes før retur av oppdrag. Dersom oppdragsgiver likevel krever at personundersøkelse skal gjennomføres, skal kriminalomsorgen gjøre dette.

ND-dom til tross for vurdering som uegnet

Dersom siktede dømmes til ND uten at han er funnet egnet, skal kriminalomsorgen sende en begjæring til retten om at det i det første møtet fastsettes vilkår for fase 1. Det bør snarlig utarbeides en gjennomføringsplan basert på de obligatoriske vilkår i forskriften § 11.

§ 6 Samtykke fra siktede

I forbindelse med personundersøkelsen skal det innhentes samtykke fra siktede til å:

- a) gjennomføre narkotikaprogram med domstolskontroll
- b) frita fra taushetsplikten
- c) gi rett til å få utlevert personopplysninger som ellers ville vært underlagt taushetsplikt.

Samtykkeerklæringen skal underskrives av siktede i forbindelse med personundersøkelsen, jf. § 5.

Før et samtykke innhentes, skal kriminalomsorgen gi siktede utførlig informasjon om hva samtykket innebærer, hva narkotikaprogram med domstolskontroll innebærer, hvordan programmet gjennomføres og konsekvensene av å bryte vilkår i programmet eller av å tilbakekalle samtykket.

Siktede kan trekke samtykket tilbake på ethvert tidspunkt. Trekkes samtykket tilbake etter domsavsigelsen, skal kriminalomsorgen, hvis det er mulig, informere domfelte om konsekvensene før begjæring om omgjøring sendes retten.

Det er viktig å informere siktede grundig både om omfang av straffegjennomføringen, samt kontroll og varighet. Det kan være hensiktsmessig å kontakte påtalemyndigheten angående påstand om straff. Opplysninger om aktuell påstand om straff kan være viktig informasjon for siktede med tanke på motivasjon for ND.

ND forutsetter også deling av informasjon mellom de ulike aktørene som deltar i programmet. Det må alltid vurderes konkret hvilke fritak fra taushetsplikten som er nødvendig.

Dersom domfelte under gjennomføringen av straffen trekker samtykket, bør det søkes å få gjennomført en samtale der domfelte også signerer på at han/hun er kjent med konsekvensene av dette. Etter at samtykket er trukket, sender kriminalomsorgen begjæring til retten om omgjøring av straffen til ubetinget fengsel.

Dersom siktede eller domfelte er mindreårig, gjelder reglene om partsrettigheter for verger i straffeprosessloven §§ 83 - 84.

§ 7 Gjennomføringsfaser

Narkotikaprogram med domstolskontroll gjennomføres i fire faser, iverksettingsfasen, jf. personundersøkelsen, stabiliseringsfasen, ansvarsfasen og videreføringsfasen. Fasene fastsettes etter en individuell vurdering og under hensyn til en realistisk progresjon.

Er den domfelte idømt narkotikaprogram med domstolskontroll og følger iverksettingsfasen, kan kriminalomsorgen be retten fastsette vilkår for og innhold i stabiliseringsfasen, basert på et forslag som kriminalomsorgen legger fram. Tilsvarende fastsetter retten vilkår for og innhold i ansvarsfasen og videreføringsfasen. Før kriminalomsorgen ber retten ta stilling til saken, skal domfelte gis adgang til å uttale seg.

Når kriminalomsorgen har bedt om det og domfeltes forhold gir grunn til det, kan retten avsi kjennelse om at den domfelte skal gå videre til neste fase i programmet.

Generelt

Gjennomføringsfasene i ND skal reflektere domfeltes utvikling. Domfelte må måles opp mot seg selv. Overgang fra en fase til neste forutsetter en viss bedring i funksjonsnivå både når det gjelder livsmestring og rusmestring, samt oppfølging av tiltak og avtaler. Faseovergang forutsetter at domfelte har arbeidet aktivt med vilkår som er fastsatt av retten for den aktuelle fasen. Faseovergangene bygger på en individuell vurdering. Varigheten av de ulike fasene vil avhenge av hvor godt den domfelte klarer å gjennomføre målsetningene for de ulike fasene, samt prøvetidens lengde. Det forventes en progresjon med hensyn til rusmestring, og at domfelte nyttiggjør seg av de rehabiliterende tiltakene i programmet, jf. også forskriften § 11 om krav til domfelte.

Domfelte skal ha tilbud om BRIK-kartlegging, og slik kartlegging gjennomføres når det er hensiktsmessig i løpet av straffegjennomføringen.

I mange tilfeller kan det være aktuelt at flere av de samme vilkår inngår i flere faser, for eksempel at domfelte overholder vilkår om behandling eller sysselsetting gjennom hele programmet.

Faseoverganger besluttes av retten i kjennelse etter begjæring fra kriminalomsorgen. I begjæringen om faseovergang skal kriminalomsorgen foreslå vilkår for neste fase. Dette danner grunnlag for rettens avgjørelse. Dersom retten avsier kjennelse for faseovergang, skal vilkårene konkretiseres i ny gjennomføringsplan, jf. retningslinjene til § 8.

Kriminalomsorgen må løpende vurdere om domfelte har tilfredsstillende progresjon gjenstående prøvetid tatt i betraktning. Ved vurdering av progresjon må det også tas hensyn til den domfeltes individuelle forutsetninger.

Iverksettingsfasen

Iverksettingsfasen løper fra ND-dommen blir iverksatt hos kriminalomsorgen ved første oppmøte. Gjennomføringsplan utarbeides etter iverksetting, jf. forskriften § 8. Det bør avholdes startmøte i retten snarest mulig etter iverksettelse av straffegjennomføringen hos kriminalomsorgen.

Hovedformålet i iverksettingsfasen er å etablere en straffegjennomføring med innholdet som går frem av vilkår foreslått i personundersøkelsen. Iverksettingsfasen skal kjennetegnes av ytterligere kartlegging av domfelte, og vurdering og iverksetting av nødvendige tiltak. I iverksettingsfasen forutsettes det hyppig kontakt med domfelte og et intensivt opplegg for å få igangsatt programmet og skape relasjon til domfelte.

Iverksettingsfasen varer til den domfelte har kommet godt i gang med straffegjennomføringen og det er etablert tett kontakt mellom kriminalomsorgen og samarbeidende etater. Fasen skal normalt ikke vare mer enn tre måneder fra startmøtet i retten. Det er ikke et krav om dokumentert rusfrihet for en overføring til neste fase.

Stabiliseringsfasen

I stabiliseringsfasen skal allerede iverksatte tiltak følges opp, og det skal om nødvendig iverksettes ytterligere tiltak for å styrke rusmestringen. Videre skal stabiliseringsfasen innrettes mot at domfeltes livsmestring i økende grad bedres på alle områder.

Lengden på stabiliseringsfasen skal vurderes individuelt, sett opp mot domfeltes utvikling og gjenstående prøvetid. For at domfelte skal være aktuell for overføring til neste fase må han utvise stabilitet i overholdelse av vilkår og oppfølging av tiltak, samt fremskritt med henblikk på rusmestring.

Ansvarsfasen

Målsettingen i ansvarsfasen er større grad av ansvarliggjøring av den domfelte. Det skal fortsatt gjennomføres kontroll, men kriminalomsorgens rolle i gjennomføringen kan gradvis reduseres. Innholdet i straffegjennomføringen skal i større grad gjennomføres ved ordinære tiltak, for eksempel i regi av NAV, ordinært arbeid med videre.

Lengden på fasen vil være individuell, og må vurderes ut fra domfeltes evne til å følge opp tiltak, domfeltes generelle utvikling og gjenstående prøvetid. Overføring til neste fase forutsetter at domfeltes rusmestring er god, samt at vilkårene i fasen er fulgt opp.

Videreføringsfasen

I videreføringsfasen skal det arbeides med og legges til rette for at det eksisterende hjelpeapparatet er tilgjengelig for domfelte også når straffegjennomføringen avsluttes.

I løpet av denne fasen trappes kontakten med kriminalomsorgen ned og kontrolltiltakene blir færre. Andre instanser overtar som hovedansvarlig sammen med domfelte, slik at domfelte er etablert i et nettverk etter gjennomføringen av ND.

Videreføringsfasen og gjennomføringen av programmet avsluttes senest ved prøvetidens utløp. Kriminalomsorgen sender begjæring til retten om opphevelse av vilkår om ND når programmet anses fullført.

§ 8 Gjennomføringsplan

Kriminalomsorgen skal i samarbeid med den domfelte lage en gjennomføringsplan som skal konkretisere innhold og vilkår fastsatt i rettens kjennelser. Innenfor rammen av det som retten har fastsatt, kan gjennomføringsplanen endres av kriminalomsorgen i løpet av en fase.

Gjennomføringsplanen skal utformes slik at den gir den domfelte klarhet og forutsigbarhet når det gjelder forutsetninger og vilkår for å delta i programmet.

Kriminalomsorgen skal følge opp rettens kjennelse om faseovergang og gjennomføringsplanen, og kontrollere at fastsatte vilkår overholdes.

I første fase skal gjennomføringsplanen utarbeides når dommen er iverksatt hos friomsorgskontoret/ND-senteret, fortrinnsvis i forkant av startmøtet i retten.

Gjennomføringsplanen skal inneholde vilkår fastsatt i dommen/kjennelsen og en konkretisering av disse, herunder oppmøtehyppighet, behandling eller sysselsetting, hyppighet av ruskontroll med videre.

Gjennomføringsplanen skal endres i samsvar med utviklingen i straffegjennomføringen. Dersom det er aktuelt med endringer som er mer omfattende enn det som kan utledes av vilkårene fastsatt i rettens kjennelse, må saken bringes inn for retten på nytt. Dette skjer ordinært ved faseovergang eller ved endring av vilkår i samme fase.

Det bør legges opp til at retten fastsetter overordnede vilkår, men overlater til kriminalomsorgen å regulere detaljene. Kriminalomsorgen må legge vekt på rettens begrunnelse når det nærmere innholdet i vilkårene skal konkretiseres og nedfelles i gjennomføringsplanen.

Vilkårene som retten har fastsatt i kjennelse kan ankes over innen ankefristen. Kriminalomsorgens konkretisering av de enkelte vilkår eksempelvis hyppighet av ruskontroll og antall oppmøter, vil kunne påklages da gjennomføringsplanen er et enkeltvedtak.

§ 9 Innhold

Innholdet i narkotikaprogrammet skal tilrettelegges i samsvar med kriminalomsorgens og samarbeidende instansers faglige vurderinger. Programmet skal tilpasses den enkeltes særlige behov for tiltak som kan bidra til å redusere faren for ny kriminalitet og fremme domfeltes rehabilitering.

Det skal tilrettelegges for et intensivt program med faste og hyppige avtaler som ivaretar formålet med programmet. Programmet skal inneholde obligatoriske tiltak, inkludert krav om jevnlig ruskontroll, som er felles for alle domfelte, og individuelle tiltak som planlegges i samarbeid med den enkelte.

Programmet kan inneholde individuelt tilpasset behandling i tverrfaglig spesialisert behandling for rusavhengige (TSB) eller den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Programmet kan også inneholde oppfølging av arbeids- og velferdsforvaltningen, oppfølging av utdanning, booppfølging, fritidsaktiviteter og andre tiltak som er viktige for den enkeltes rehabilitering og integrering i samfunnet.

Dersom det foreligger en individuell plan for domfelte etter helse- og omsorgstjenesteloven § 7-1, spesialisthelsetjenesteloven § 2-5, psykisk helsevernloven § 4-1, sosialtjenesteloven § 28 eller § 33 eller arbeids- og velferdsforvaltningsloven § 15 skal programmet søkes samordnet med den individuelle planen. Dersom den domfelte har behov for langvarige og koordinerte tjenester, skal kriminalomsorgen medvirke til at det utarbeides én koordinert individuell plan.

Innholdet i ND skal være med på å fremme domfeltes rehabilitering og bidra til å redusere faren for ny kriminalitet, og det kan endre seg under gjennomføringen. De ulike fasene vil ha ulike målsettinger, jf. forskriften § 7. Domfeltes medvirkning er sentral ved utformingen av det nærmere innholdet.

Det er en målsetting at domfelte har et innhold i ND fem dager i uken. I noen faser kan oppfølgingen dreie seg om kortvarige avtaler, i andre faser vil innholdet på dagtid være mer omfattende. Innholdet kan være samtaler hos behandler, opphold i heldøgns rusinstitusjon, arbeidstiltak, undervisning, opplæring, ruskontroll, arbeid med gjeld, kommunal booppfølging med videre. En viktig del er oppmøter og samtaler hos kriminalomsorgen. Ulike former for rusbehandling kan være aktuelt på hvilket som helst tidspunkt i straffegjennomføringen.

Det vil være varierende hvor tett kontakt det skal være mellom kriminalomsorgen og samarbeidspartene, men kriminalomsorgen må ha kontroll med at straffegjennomføringen har det innholdet som er fastsatt og at domfelte følger opp vilkår.

Dersom det ikke foreligger Individuell plan (IP), bør kriminalomsorgen ta opp dette spørsmålet og søke å samordne IP med gjennomføringsplan.

§ 10 Domstolskontroll

Retten treffer avgjørelser etter straffeloven § 39 og forskriften § 7. Regiondirektøren eller den vedkommende gir fullmakt fremmer begjæring om rettens avgjørelse etter straffeloven § 39 første og annet ledd og forskriften § 7.

Retten skal ved sine avgjørelser særlig legge vekt på domfeltes progresjon under straffegjennomføringen, om programmet gjennomføres etter forutsetningene og om fastsatte vilkår overholdes.

Retten kan bestemme at det skal avholdes saksforberedende møter, som startmøter, statusmøter og sluttmøter.

*Endret ved forskrift 26.mars 2020 nr. 362

Domstolskontrollen utøves gjennom rettsmøter og saksforberedende møter under straffegjennomføringen. Dommeren fører kontroll med at vilkårene for ND-dommen blir overholdt, og at det er progresjon i straffegjennomføringen. Dersom vilkårene ikke overholdes, eller det ikke er tilstrekkelig progresjon, kan vilkårene endres. Det kan også ilegges reaksjoner ved brudd, jf. straffeloven § 39 andre ledd. Kriminalomsorgen vurderer på selvstendig grunnlag om begjæring skal sendes til retten.

Kriminalomsorgen skal ta initiativ til at domstolskontrollen innledes ved et startmøte og avsluttes med et sluttmøte. Det kan være hensiktsmessig å avtale dato for neste møte hver gang man er i retten, blant annet for å gi forutsigbarhet for domfelte. Dersom det ikke avtales nytt møte i retten, har kriminalomsorgen ansvar for å kontakte retten for å avtale tidspunkt for neste møte. Det bør normalt være møte med dommeren hver tredje til fjerde måned. Det kan i samråd med tingretten vurderes alternativer til fysisk oppmøte der det er hensiktsmessig og forsvarlig, for eksempel ut fra reiseavstand. Kriminalomsorgen bør i slike tilfeller legge til rette for bruk av videokonferanse.

I forkant av rettsmøter (faseovergang, endring av vilkår, bruddsaker) skal kriminalomsorgen sende begjæring til retten. I forkant av saksforberedende møter (statusmøter) skal det sendes en kort skriftlig redegjørelse. Anmodninger og begjæringer sendes den tingretten som skal følge opp den aktuelle ND-dommen.

Det skal være jurist fra kriminalomsorgen som har ansvar for utarbeidelsen av begjæringer til

retten og anketilsvar ved domfeltes anke over dom/kjennelse, og som møter i retten på vegne av kriminalomsorgen – både i rettsmøter og andre saksforberedende møter. Forhandlingene i retten er muntlige.

§ 11 Krav til domfelte

Den domfelte skal gjennomføre narkotikaprogrammet i samsvar med kriminalomsorgens anvisninger. Den domfelte skal:

- a) møte til fastsatt tid og sted til alle avtaler med involverte instanser under gjennomføringen*
- b) følge opp fastsatte tiltak*
- c) møte uten påvirkning av alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel*
- d) gi opplysninger om sitt bosted og andre personlige forhold av betydning for gjennomføringen av programmet*
- e) ikke begå ny straffbar handling i prøvetiden*
- f) vise evne og vilje til å forandre rusadferden og til å gjøre en innsats for å endre livsførselen.*

Den domfelte skal ikke vise en atferd som kan:

- a) true sikkerheten til personer som deltar under straffegjennomføringen*
- b) påvirke miljøet på en negativ måte.*

Domfelte skal selv dekke reiseutgiftene ved gjennomføring av programmet.

Kriminalomsorgen kan etter søknad dekke utgiftene dersom domfelte ikke har tilstrekkelige midler.

Generelt

Hovedmålet med gjennomføring av ND er rusfrihet fra illegale rusmidler. Dette ligger i kravet om å vise evne og vilje til å forandre rusadferd og gjøre en innsats for å endre livsførselen. Dette kravet til domfelte skal det jobbes aktivt med under hele straffegjennomføringen.

Kriminalomsorgen skal kontrollere at de fastsatte vilkårene overholdes og at gjennomføringsplanen følges.

Oppmøte

Gjentatte uregelmessigheter når det gjelder oppmøte vil kunne medføre reaksjon på brudd, jf. forskriften § 13, dersom dette innebærer at avtaler og planlagte tiltak ikke kan gjennomføres. Det samme gjelder oppmøte i påvirket tilstand. Ved manglende oppmøte kan kriminalomsorgen, som et hjelpetiltak, vurdere om det er hensiktsmessig og sikkerhetsmessig forsvarlig å oppsøke domfelte på bopel. Domfelte må informeres om dette ved iverksettelse og samtykke bør innhentes. Formålet skal være å re-etablere kontakt og oppfordre domfelte til å møte. Det skal aldri utføres ruskontroll ved slike oppmøter.

Legal medisiner

Dersom domfelte får foreskrevet medisiner fra behandler, skal type medisin og foreskrevet dose dokumenteres. Oppdatert dokumentasjon må fremlegges jevnlig.

Flytting under straffegjennomføring

Dersom domfelte ønsker å flytte til en annen kommune i løpet av gjennomføringen, må dette skje i samråd med kriminalomsorgen slik at fastsatte vilkår kan overholdes også etter flytting. Det kan også være aktuelt å endre vilkår i forbindelse med flytting. Dersom domfelte flytter uten at det er lagt til rette for det, vil det være å regne som brudd på vilkår dersom avtaler og fastsatte vilkår ikke kan overholdes.

Fravær ved sykdom

Hvis domfelte ikke kan møte til avtaler i programmet på grunn av sykdom, må domfelte dokumentere dette ved legeerklæring snarest mulig og senest tre dager etter fraværet, hvis ikke annet er avtalt. I erklæring fra lege skal det gå frem at legen har vurdert at domfelte ikke har hatt mulighet til å møte til straffegjennomføring og de aktuelle fastsatte tiltak.

Søknad om fravær fra ND, herunder utenlandsreiser

Domfelte kan søke om fravær fra fastsatte avtaler og oppfølging av fastsatte tiltak når det foreligger gode velferdsgrunner, eller det synes hensiktsmessig og sikkerhetsmessig forsvarlig for gjennomføringen av straffen. Det kan bla. legges vekt på fraværets lengde, hvilken fase domfelte er i under gjennomføringen og hvem domfelte reiser sammen med. Det må vektlegges om domfelte følger opp straffegjennomføringen på en god måte. Fravær skal ikke innvilges dersom det ikke er sikkerhetsmessig forsvarlig eller om planlagte og viktige tiltak bortfaller på grunn av fraværet.

Fravær i form av utenlandsreiser kan bare innvilges dersom det foreligger særlige og vektige grunner.

Avgjørelsen er et enkeltvedtak som kan påklages.

Ruskontroll ved oppmøte

Det skal alltid være vilkår om ruskontroll fastsatt av retten under straffegjennomføringen. Straffeloven § 38 fjerde punktum, jf. straffegjennomføringsloven § 56 utgjør kriminalomsorgens hjemmel til å foreta undersøkelser i forbindelse med fastsatte vilkår eller rusforbud, eller som følge av mistanke om at den domfelte møter påvirket ved gjennomføringen av narkotikaprogram.

Det vil bero på en konkret vurdering hvordan og hvor ofte det er mest hensiktsmessig å foreta ruskontrollen. Det må vurderes konkret om ruskontrollen skal skje ved hurtigtest, ordinær urinprøve eller spyttprøve. Det kan tas faste prøver på avtalte dager, tilfeldige stikkprøver ved oppmøte eller ved mistanke. Kriminalomsorgen må sikre seg at rusprøver blir tatt på forsvarlig måte dersom samarbeidende etater bistår med dette. Det skal i slike tilfeller dokumenteres at ruskontroll er gjennomført og hva som er resultat av prøven. Hvis domfelte unnlater å avgi pålagt prøve, regnes dette som brudd på vilkår.

Domfeltes adferd under straffegjennomføring

Forskriften § 11 andre ledd angir minstekrav til domfeltes oppførsel under gjennomføringen. Det er viktig at man reagerer overfor domfelte som klart bryter vilkårene til akseptabel atferd. Imidlertid skal det relativt mye til før det kan sies å foreligge et brudd etter denne bestemmelsen. Det bør derfor som hovedregel først benyttes advarsel i disse sakene. Når det gjelder truende adferd eller andre forhold som kan true sikkerheten, skal det imidlertid være en lav terskel for å reagere på brudd. Se også retningslinjene til § 14 (5).

Økonomiske forhold

Domfelte vil normalt ikke få økonomisk kompensasjon for eventuelle utlegg i forbindelse med straffegjennomføringen. Dette innebærer at den domfelte selv må bære eventuelle utgifter ved ulike aktiviteter i gjennomføringsplanen og ved oppmøte i retten. Dersom domfelte mangler midler til transport til og fra aktiviteter som følger av gjennomføringsplanen og straffegjennomføringen forøvrig, kan kriminalomsorgen dekke slike utgifter etter søknad fra domfelte. Ved vurdering av søknaden skal domfeltes økonomi, alternative transportmuligheter, og øvrige forhold av betydning vektlegges. Ved vurdering av domfeltes økonomi må det særlig ses hen til ytelser til reise fra NAV og spesialisthelsetjenesten. Avgjørelsen er et enkeltvedtak som kan påklages.

Dom på ND skal ikke medføre en reduksjon eller avkortning i offentlige ytelser som den domfelte mottar eller har krav på.

§ 12 Iverksetting og gjennomføring

Narkotikaprogrammet skal iverksettes av kriminalomsorgen så snart som mulig etter at den har mottatt ordre fra påtalemyndigheten om å fullbyrde dommen.

Kriminalomsorgen skal pålegge domfelte å møte til fastsatt tid og sted slik at gjennomføringen kan begynne.

Innkalling skjer uavhengig av fristen i forskrift om innkalling og utsettelse ved fullbyrding av straff § 3 første punktum.

Programmet skal gjennomføres i prøvetiden retten har fastsatt. I særlige tilfeller kan retten bestemme at narkotikaprogrammet avsluttes før utløpet av prøvetiden.

Iverksetting

Kriminalomsorgen skal medvirke til at ND-dommer iverksettes så raskt som mulig når de er rettskraftige. Fullbyrdingen av en dom kan imidlertid påbegynnes før den er rettskraftig, dersom domfelte ber om det og påtalemyndigheten etter forholdene finner det hensiktsmessig og ubetenkelig, jf. straffeprosessloven § 453 (foregrepet soning).

- Helt betingede dommer.

Det er gjort unntak fra den ordinære fristen for innkalling, fordi det er av stor betydning at dommen iverksettes så snart som mulig.

- Delvis betingede dommer.

Kriminalomsorgen må legge til rette for at den ubetingede delen avsones snarest. Domfelte innkalles etter ordinære regler. Enhetene i kriminalomsorgen må samarbeide tett rundt løslatelse. Det er svært viktig å unngå at domfelte løslates uten at kontakten med friomsorgskontoret/ND-senteret er etablert. Ved prøveløslatelse fra fengsel er det ikke hensiktsmessig å sette vilkår om møteplikt eller annet, da ND-dommen med sine vilkår og oppfølging iverksettes straks ved løslatelse.

Dersom domfelte er på frifot på tidspunktet for rettskraftig dom, må friomsorgskontoret/ND-senteret vurdere om ND-dommen skal iverksettes i påvente av innkalling til gjennomføring av den ubetingede delen. ND-dommen kan gjennomføres både før og etter gjennomføringen av den ubetingede delen. Det er viktig med tett samarbeid mellom fengsel og friomsorgskontor/ND-senter ved planlegging av straffegjennomføringen i disse sakene.

Gjennomføringstid

Gjennomføringstiden for ND er sammenfallende med prøvetiden. Kun i særlige tilfeller kan domstolen beslutte at ND avsluttes før utløpet av prøvetiden. Særlige tilfeller kan være hvor domfelte har vært rusfri en lengre periode, har fulgt opp alle vilkår og fremstår med en stabil livssituasjon.

Dersom retten etter begjæring beslutter at ND er fullført før prøvetidens utløp, vil vilkår om å ikke begå ny kriminalitet fortsatt gjelde inntil prøvetiden er utløpt.

Gjennomføring av flere straffer samtidig

Det er i visse tilfeller mulig å sone både samfunnsstraff, bøter og særskilt ubetinget dom samtidig som domfelte soner ND-dom. Det må fremstå som hensiktsmessig og faglig forsvarlig.

§ 13 Reaksjoner på brudd

Det anses som brudd på vilkår om fullbyrdingsutsettelse dersom domfelte unnlater å møte, kommer for sent, eller møter påvirket til avtaler med kriminalomsorgen eller samarbeidende instanser, eller ikke følger opp fastsatte tiltak. Det samme gjelder dersom vedkommende nekter å underkaste seg kontrolltiltak for å avdekke brudd på vilkår.

Rettenns behandling av brudd på vilkår for narkotikaprogram med domstolskontroll skal påskyndes. Reaksjonen skal så vidt mulig støtte hensynet til domfeltes rehabilitering.

Ved brudd på vilkårene som ikke anses å være så alvorlig at retten skal ta stilling til konsekvensen, kan kriminalomsorgen gi domfelte en muntlig eller skriftlig advarsel om mulige følger av gjentatte brudd. Kriminalomsorgen kan beslutte å innskjerpe kontrolltiltakene.

Ved alvorligere brudd kan regiondirektøren eller den vedkommende gir fullmakt begjære rettens avgjørelse etter straffeloven § 39 andre ledd tredje punktum. Når kriminalomsorgen ber retten ta stilling til saken, skal påtalemyndigheten varsles og domfelte gis anledning til å uttale seg.

Regiondirektøren eller den vedkommende gir fullmakt treffer avgjørelse om anke, jf. straffeprosessloven § 68 syvende ledd.

* Endret ved forskrift 26.mars 2019 nr. 362

Det beror på en konkret helhetsvurdering når og hvordan kriminalomsorgen skal reagere på brudd, eller hvorvidt saken skal bringes inn for retten med begjæring om reaksjon på brudd. I vurderingen skal det legges vekt på bruddets alvorlighetsgrad, domfeltes progresjon i programmet og rehabiliteringen for øvrig. Det kan videre vektlegges hvor langt domfelte har kommet i gjennomføringen av programmet.

Det vises også til krav til domfelte, jf. forskriften § 11 med retningslinjer.

En totalvurdering av domfeltes progresjon er viktigere enn enkeltstående brudd, for eksempel udokumentert fravær. Ved vurderingen må det derfor ses hen til bruddets art, om det dreier seg om et enkeltstående tilfelle, om bruddene gjør det vanskelig å sette inn tiltak for å fremme rehabilitering, om bruddene gjør at domfelte ikke klarer å nyttiggjøre seg tiltakene og hvor langt domfelte har kommet i sin rehabilitering.

Reaksjonen på brudd bør søkes tilpasset slik at den ikke avbryter et ellers godt rehabiliteringsopplegg. Målsettingen må være å kunne tilpasse og endre innhold og vilkår slik at den domfelte skal kunne klare å følge opp programmet. Dette betinger at domfelte samtykker til og samhandler om tiltak. Andre tiltak skal forsøkes iverksatt før begjæring om omgjøring til fengsel sendes retten.

Avhengig av hvilken fase domfelte befinner seg i, kan gjentatte inntak av illegale rusmidler anses som alvorlig brudd. Se retningslinjene til § 11 om forventninger til progresjon med tanke på rusmestring.

Det vil bero på en konkret helhetsvurdering om det foreligger et alvorlig brudd. Som regel vil rus og uteblivelse henge sammen, og kan som helhet være å anse som et alvorlig brudd.

Kriminalomsorgen kan ikke argumentere for omgjøring av ND-dom på grunnlag av siktelse for nye straffbare handlinger (brudd på grunnvilkåret).

Før begjæring om reaksjon sendes til retten, kan brudd gi følgende konsekvens:

- a) muntlig advarsel
- b) skriftlig advarsel
- c) innskjerping av ruskontrollen og oppmøtehyppigheten
- d) forsinket opprykk i fase

Dersom domfelte uteblir fra avtaler og tiltak over noe tid, og kriminalomsorgen ikke lykkes å oppnå kontakt, må det vurderes om det er hensiktsmessig å anmode politiet om å avhente og fremstille domfelte, jf. straffeprosessloven § 461 tredje ledd.

Kriminalomsorgen skal varsle påtalemyndigheten når den begjærer rettens avgjørelse, jf. forskriften § 13 fjerde ledd. Dette gjøres ved kopi av begjæringen, som påføres referanse til dommen. I saker om omgjøringer må oppnevnt forsvarer få samme informasjon som retten, slik at det kontradiktoriske prinsipp blir ivaretatt.

Oppfølging av ND-dom etter at begjæring om hel omgjøring er sendt

Det er ikke hjemmel for straffavbrudd i ND-saker, slik at det er kun en ny rettskraftig dom som opphever en ND-dom. Kriminalomsorgen må derfor følge opp gjennomføringen av ND-dommen etter at begjæring om hel omgjøring er sendt. Kriminalomsorgen må forsøke å opprettholde kontakten med domfelte, og kontrollere om domfelte overholder vilkår. Dette krever i stor grad at domfelte samarbeider. Domfelte må underrettes om dette ved iverksettelse.

Forskjellen på straffeloven § 39 første og andre ledd

Straffeloven § 39 første ledd første punktum benyttes når «domfeltes forhold gir grunn for det». Dette er eksempelvis aktuelt hvor domfelte har en negativ utvikling som tilsier at det bør fastsettes nye eller endrede vilkår. Tilsvarende kan alternativet benyttes dersom domfelte har begått brudd som ikke er av et slikt omfang eller alvorlighetsgrad at det er aktuelt å begjære hel eller delvis fullbyrdelses av straffen, men hvor det er hensiktsmessig å reagere med endring av vilkår eller fastsette nye vilkår. Bestemmelsen kan også benyttes om domfelte har hatt en positiv endring som taler for en lemping av vilkårene.

Videre kan kriminalomsorgen etter straffeloven § 39 første ledd andre punktum alternativt eller i tillegg til begjæring om omgjøring av vilkårene begjære forlenget prøvetid dersom det er «påkrevd». Forlengelse av prøvetid er mer inngripende enn endring av vilkår og terskelen for å begjære forlenget prøvetid er derfor høyere enn for endring av vilkår.

Dersom domfelte alvorlig eller gjentatt bryter vilkårene for programmet, begjærer kriminalomsorgen rettens avgjørelse etter straffeloven § 39 andre ledd. Retten avsier dom etter andre ledd.

Delvis omgjøring:

Det kan være hensiktsmessig å legge ned påstand om delvis omgjøring av dommen for en kortere periode. Kriminalomsorgen må foreta en skjønnsmessig vurdering, der det kan tas hensyn til om det er mulig å få på plass gode nok rehabiliterende og kriminalitetsforebyggende tiltak etter en kortere omgjøring, om det er mulig for domfelte å kunne nyttiggjøre seg programmet videre etter et kortere opphold i fengsel, domfeltes samarbeidsvilje og andre forhold. Det vil bero på en konkret vurdering hvor lang delvis omgjøring det bør legges ned påstand om.

Hel omgjøring: Fradrag for deler av programmet som er gjennomført

Hjemmelen til å gi et slikt fradrag følger av straffeloven § 39 andre ledd, første punktum, samt rettspraksis. Se HR-2019-677-A.

Ved nedleggelse av påstand i retten, skal kriminalomsorgen gjøre en vurdering av om og hvor mye fradrag som skal foreslås, der det ses hen til hvor langt domfelte har kommet i prøvetiden vurdert opp mot lengden på den betingede fengselsstraffen.

Øvrige momenter i vurderingen:

- hvor langt ut i prøvetida skjer bruddet

- i hvilket omfang har domfelte medvirket til gjennomføringen/ har domfelte fulgt opp i perioder
- i hvilket tidsrom var programmet planlagt, jf. fastsatt prøvetid
- når kunne programmet reelt sett ventes avsluttet
- hvilke mål er nådd og hvor sentrale er disse målene
- er det forhold utenfor domfeltes kontroll som har vanskeliggjort oppfølgingen
- i hvilken utstrekning kan det legges til grunn at formålet med programmet er nådd selv om det ikke er fullt ut gjennomført

Spørsmål om anke:

Kriminalomsorgen fremmer begjæring for retten og treffer avgjørelse om anke, jf. straffeprosessloven § 68 femte ledd. På grunn av domstolskontrollen i straffegjennomføringen, bør det vurderes nøye om kriminalomsorgen skal anke avgjørelser fra tingretten. Dersom domfelte anker, skal kriminalomsorgen utarbeide tilsvaret til anken. Ved ankebehandling i lagmannsretten, er det alltid jurist fra kriminalomsorgen som møter. Ved anke over lagmannsrettens avgjørelse må innstilling om anke/anketilsvar sendes til det statsadvokatembetet som først hadde saken, for ev. videresendelse til Høyesterett.

Beordring av fullbyrding av omgjøringsdommer:

Omgjøringsdommen er rettskraftig når ankefristen har gått ut i siste rettsinstans. Det er kriminalomsorgen som beordrer omgjøringsdommer fullbyrdet, både delvis omgjort ND-dom, helt omgjort ND-dom eller dom på forlengelse av prøvetid, jf. reglene i straffeprosessloven § 455 første ledd. Den originale omgjøringsdommen med fullbyrdesbegjæring skal oversendes politiet for registrering

§ 14 Straffbare handlinger

Kriminalomsorgen skal varsle politi eller påtalemyndighet dersom den får begrunnet mistanke om at domfelte begår straffbare handlinger i prøvetiden.

Hovedregelen er at brudd som består i en straffbar handling, skal meldes til politiet. Bruk av illegale rusmidler vil være en del av det som er gjenstand for domstolskontrollen og eventuelt føre til reaksjon på brudd innenfor rammene i ND.

Hvis kriminalomsorgen blir kjent med at den domfelte er formelt siktet for nye straffbare handlinger begått i prøvetiden, må det vurderes om det skal sendes bruddmelding til politiet. Politi/påtalemyndighet bør kontaktes med anmodning om en påtalemessig forhåndsvurdering av saken. Det er viktig at kriminalomsorgen har en god dialog og samarbeid med politiet i slike saker. Det er ingen hjemmel for å avbryte gjennomføringen av ND-dommen. ND-dommen er aktiv inntil det eventuelt foreligger en ny rettskraftig dom som opphever den.

Dersom domfelte følger opp ND-dommen etter at ny kriminalitet er registrert, vil det kunne ha betydning for straffutmålingen når de nye forholdene skal opp for retten. Det må tas høyde for at forhold kan bli henlagt eller vise seg å være mindre alvorlige enn den første siktelsen. Retten kan avsi en særskilt dom, eller en ny samlet dom med hel eller delvis betinget ND-dom.

Dersom det er tale om ny alvorlig kriminalitet og sikkerhetsmessige grunner tilsier det, kan kontakten med domfelte reduseres til et minimum og tiltak avsluttes, i påvente av påtalemessig avgjørelse og ny dom. Gjennomføringsplanen må da endres.

Alvorlige trusler og straffbare handlinger rettet mot ansatte i kriminalomsorgen, skal anmeldes til politiet. Det skal ikke i tillegg ilegges reaksjon på brudd. I mindre alvorlige tilfeller kan det i stedet for anmeldelse ilegges reaksjon på brudd. Det samme gjelder i tilfeller der det er særlig viktig med en umiddelbar reaksjon.

Dersom det tar tid før de nye sakene skal behandles i retten, bør kriminalomsorgen utarbeide en oppdatert statusrapport til påtalemyndigheten.

Det er påtalemyndigheten som på vanlig måte fremmer sak om ny straffbar handling for retten.

§ 15 Endring og utfyllende bestemmelser

Justis- og beredskapsdepartementet kan endre forskriften og gi utfyllende bestemmelser i samsvar med straffeloven § 38 tredje punktum.

§ 16 Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft straks. Samtidig oppheves

- *forskrift 16. desember 2005 nr. 1518 om prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll*
- *forskrift 12. februar 2016 nr. 152 om forlengelse av prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll*